

Gepubliceerd in *Ons Erfdeel* 2016/4.

Zie www.onserfdeel.be of www.onserfdeel.nl.

[B] **WAT EEN STAD DOET MET EEN DICHTER.
“FIAT LUX” VAN STIJN VRANKEN**

Je kunt er nu zelfs kaarsen mee aansteken. Poëzie kan veel: ontroeren en ergeren, tot rust brengen en tot verzet oproepen. Maar dat ze voortaan ook letterlijk licht geeft, danken we aan de voormalige Antwerps stadsdichter Stijn Vranken. De kافت van zijn bundel *FIAT LUX* bestaat uit gezeefdrukte lucifer-aanstrijkinkt. Een gimmick die zijn queeste uit 2014 en 2015 vormgeeft, om als dichter de stad Antwerpen van licht te voorzien. “Fiat lux”, “laat er licht zijn” is “het derde en zonder twijfel ook meest optimistische vers uit het boek Genesis van het Oude Testament”, duidt Vranken in de inleiding.

Vranken putte zijn leidmotief niet alleen uit een Bijbels verleden maar ook uit zijn eigen dichterlijke traditie: in zijn eerdere bundels *Vlees mij!* (2008), *Wees gerust, maar niet hier* (2011) en *Maak plaats van mij* (2014) levert het turven van verwijzingen naar licht en donker een volle post-it op. Maar zo keren in de gedichten voor Antwerpen wel meer thema's uit zijn oeuvre terug, zoals taal, tijd, lichaam, god en perspectief. *FIAT LUX* leest hierdoor als een staalkaart van Stijn Vranken. De volgende vraag is dan op welke manier de stad zich daarin een plek heeft verworven.

Aan de basis van het stadsdichterschap ligt een variant op die vraag, namelijk wat doet een dichter met de stad? Tenslotte krijgt deze in Antwerpen een mandaat voor twee jaar, de opdracht om twaalf gedichten te schrijven en een budget dat te vergelijken valt met het loon dat een leraar Nederlands in drie maanden verzamelt. De hoop is dat uit zo'n engagement iets tastbaars voortkomt dat al wapperend, roepend of klevend behalve zichtbaar ook voelbaar wordt onder de inwoners. Vranken probeerde het onder andere al zingend ('Het Seeflied'), hangend onderaan een brug ('Een goed stadsgedicht') en performend in een tram

Stijn Vranken bij een van zijn stadsgedichten op de Londenbrug in Antwerpen, Foto Stad Antwerpen.

(‘Bovengronds en onderweg’). Hij verscheen op broodzakken, muren, ramen, tickets en op een spandoek. De dichter werd zichtbaar in de stad.

Maar hoe anders gaat een dichter dichten, goed wetende hoe zichtbaar hij met zijn poëzie zal zijn? Wat doet de stad met de dichter? Hoe wordt een vijfhonderdduizendkoppige plek zichtbaar in een paar strofen?

In het voorwoord van *FIAT LUX* wijst literatuurwetenschapster en dichter Kila van der Starre erop dat Vranken in zes van zijn (uiteindelijk dertien) stadsgedichten de wij-vorm gebruikt. En dat in hun ontstaans-en uitvoeringsgeschiedenis veel collectiviteit zit. Neem je er Vrankens drie vorige bundels bij, dan valt duidelijker op wat hij achterwege liet: de ik-vorm en de afstand van het ik tot de ander. De twee stadsgedichten waarin hij het toch over “mijn verhaal” heeft of “ik weet het niet” antwoordt, kruipt de dichter duidelijk in de rol van een personage: de overledene en de reiziger. Het dichterlijke ik uit Vrankens vorig werk valt nergens te bespeuren.

Schrijven vanuit de stad, of beter: vanuit het beeld

dat je van een stad hebt, levert subtiel andere gedichten op dan wanneer je schrijft vanuit een geheel eigen wereld. Bij Vranken is dat het duidelijkst voelbaar in de toon die je nog het best kunt omschrijven als een romantisch optimisme. Er spreekt een hoopvolle verbondenheid uit zinnen als “nee, niks is hier vreemd / want iedereen is raar / ge kunt dat misschien niet willen / maar gelukkig is het waar” en “tussen deze regels leest u ons zo / naar buiten, blijken we doodgewoon / burens, helden binnen handbereik”. Het contrast met de gedichten in *Maak plaats van mij* is groot: “Het moet gezegd, heel af en toe / zijn mensen wel OK. Heel even.” En: “Geachte, / Al enkele jaren moet ik vaststellen u in het geheel / niet te kennen. Dat doet me plezier.” In de hele bundel spreekt een grote afstand tussen het ik en zichzelf, tussen de dichter en de wereld: “Buiten sta ik, niet alleen hier- of daarbuiten, / maar overal buiten. Buitenstaan is wat ik doe. / En kijken naar wat ik denk dat eenheid betekent, / samenhang, verbondenheid. U kent het wel.”

Als stadsdichter laat Vranken de afstand varen. Dat is hij de stad ook verschuldigd, lijkt hij te zeggen

in de speech die hij bij zijn aanstelling gaf en waarin hij zich ontzettend dankbaar (zeven keer) en zelfs vereerd (vijf keer) toont voor de kans die de stad hem geeft. Grootstedelijke generositeit die hij dertien gedichten en twee jaar lang beantwoordt met een optimistisch en betrokken mens- en wereldbeeld. Een logisch gevolg van blik én houding: “Twee jaar lang zou ik door dit prachtige Antwerpen rondlopen, notitieboekje in de hand, de oren gespitst”, blikt hij in *FIAT LUX* terug. Om over een stad te kunnen dichten, moet de dichter buitenkomen. Een subtiele plaatsaanduiding waarin de stad zich in de bundel mischien nog het scherpst laat zien: buiten. Ongeveer de helft van de gedichten speelt zich duidelijk in het openbare leven af: in de tram, wachtend voor een brug, in wijken en straten.

Als er al eens afstand in Vrankens stadspoëzie sluipt, dan is het die van de liefdevol observerende blik, zoals in ‘Spat onder stroom – een bovenaanzicht’, het gedicht waarmee hij zijn stadsdichterschap aanvatte. Het is een groet aan Antwerpen gebaseerd op een foto van de stad gemaakt door het International Space Center (ISS): “want zo zijt gij (dat ziet ge / nu eens van hier), gij schitterende plek / welgemorste mensheid”.

De romantiek van Vrankens romantisch optimisme toont zich in *FIAT LUX* subtieler dan de acht zoete verzen van ‘Wij’ die hij voor het trouwboekje van de stad dichtte. De romantiek zit vooral in het stadsbeeld dat uit zijn poëzie spreekt: dat van de oude tramwagens, van bruggen die zichzelf moeten tillen om schepen door te laten, van bakkers en hun broodzakken, volksliederen, bedrukte bierkaartjes in bruine kroegen, de foor. Dat Vranken het specifiek over Antwerpen heeft, toont zich in het noemen van de Schelde, de Seefhoek en een keer simpelweg in haar naam: “iedereen woont wel ergens / maar geen mens zo overal / als wij hier in het noorden / van dit antwerpse heelal.”

Betekent dit dat het eenentwintigste-eeuwse Antwerpen niet zichtbaar is in de stadsgedichten? Tuurlijk wel. Enfin, een beetje toch. Vranken heeft het over de Babylonische diversiteit van een aantal wijken (al is het een misvatting om te denken dat deze eeuw het patent op diversiteit heeft, zeker in een havenstad, maar stedelijk is het natuurlijk wel), hij spreekt ons ongeduld aan en pikt in op concrete personen en gebeurtenissen zoals de kunstenaar

Panamarenko en het overlijden van de vermiste Baskische student Hodei Egiluz.

Het stadsdichterschap lijkt Vranken dus met een andere blik naar de alledaagsheid te doen kijken waarin hij ondertussen al vijftientig jaar leeft. De impact van het stadsdichterschap op de stad valt moeilijk te meten maar dat het stadsdichterschap invloed had op de dichter, wordt duidelijk in *FIAT LUX*. Dichtend binnen het romantische stadsbeeld dat Vranken op Antwerpen projecteert, ruilt hij afstand in voor betrokkenheid, kritiek voor generositeit, duister voor licht, kilheid voor warmte, “ik” voor “wij”. Hij maakt daarmee de titel en het leidmotief waar maar negeert daarmee wel de schaduwzijde waarin elke stad een belangrijk deel van haar DNA vormt. Doemdenkers (maar die voelen zich waarschijnlijk niet aangesproken tot een bundel met de titel *FIAT LUX*) kunnen Stijn Vranken verwijten dat hij twee jaar lang voor een vervlogen stad heeft gedicht. Optimisten kunnen in Vranken een voortrekker zien van dichterlijke herinneringen aan een stedelijk oerbeeld dat iedereen deelt. En in de verbondenheid van de herkenning en de ontmoeting ook het eenentwintigste-eeuwse optimisme zien dat veel denkers op de stad projecteren, namelijk het veelkoppige en meerlagige potentieel ervan. Maar iets staat desondanks vast: zelfs om zwart te zien, is er licht nodig.

SARAH VANKERSSCHAEVER

STIJN VRANKEN, *FIAT LUX*, De Bezige Bij, Amsterdam, 2016, 144 p; *Maak plaats van mij*, 2014, 64 p.